

براهوئی ادب اٹ نیاڑی تا شاعری ناروایت

زاهدہ پروین
ایم فل اسکالر

Abstract

Undeniably, Poetry promotes Literacy. It is an individual's Creativity. Expression of poetry links with physical, intellectual, emotional and natural feelings. Poetry is everywhere, it just needs editing. this article aims to enlighten the works of women in the field of Brahui poetry. there are some women who engraved their names in the history of Brahui poetry. Such as the names of great poetesses are: Tahira Ahsas, Humira Sadaf and Rabiya Khuzdari and many more. Due to these women the Classical and ancient poetry still prevails at the very same way the male writers have also played a great role in the development of Brahui Literature. The rhyme of poetry which was initiated by the ancients and now it is being developed and molded accordingly to the needs and demands of the modern poetry. The art of thyme, melody and logical techniques are also discussed here in. the women who belong to rural areas of Balochistan are presented with their real glamour and shine in this article. which remained unidentified in history of Brahui Literature. No doubt, most of the folk music are sung by women and they made a footstep to progress the literature and Brahui poetry.

Key words: Poetry, Creativity, natural feelings, modern poetry

امرو راج یا قوم اس مرے، اونا ادب نابنا اونا خلقی ادب آن مریک ہرائی او قوم و راج انا تول بش، ثقافت ریہ گلنگ ناوڑ و ڈول یا زندہ تدیفنگ نا دستور وغیرہ آک اوڑدہ او۔ خلقی ادب نا خوانگ یا اونا جاج ۽ ہلینگ آن ہموقوم نا نفسیات، روایات قبائلی رسم و دود آتا بارواٹ بھاز جوان معلوم داری دو بریک، دارسم و دود آتا چھیٹ و رک کن نرینہ غاتون او او اراواری نیازی تا ہم بھاز بھلو دود اس مریک، ہر اتم آن بلوچ راج اٹی نیازی تا کارکڑد یا اونا عزت و شرف انا جاج ۽ ہلینہ تو بلوچ راج اٹی اسلام آن پد نیازی نا ہر قدر وقیت ۽ اونے بیرہ بلوچ راج اٹی رسینگ اک، اسلام نیازی ۽ ہر اشرف و عزت ۽ تسونے، او شرف و عزت پین ہجو مذہب اسے ٹی دو بفک، دانا سوب دامنگ کیک کہ نیازی آ بغیر نرینہ تینا زندنا راجی خواست آتے ہجو وڑا سے اٹ پور وکنگ نالائخ مفک، پارہ کہ زندہ تیرکنگ کن نیازی نرینہ نا او ارمنگ بے حد ضروری ۽، تا کہ انسانی آبادی مون مستی گام کر سا شرحالی نا کنڈ آ سفر کے ” نیازی تا شمار راج انا حساس انگا طبقہ ٹی مریک۔

زندگی نا رُمب اٹی نیازی نرینہ غاتون او ارتینا لائخی تے درشان کر سا مدام عمل نا پڑا ساڑی او زندنا ہجو بشخ اس نیازی تے آن بیدس شون داری نا کنڈ آ گام کننگ کپک، داشون داریک تو اینونا ہیبت او، ہر اتم تدوک آ دور نا جاج ۽ ہلین تو دنیا دا کان زیات پسماندہ اس، تو ہموڑے شیر و ادب ٹی ہم نیازی تا حیثیت گچین او وڑا سے اٹ ساڑی اس “ (خدرزی، 2017ء)۔

دا ہیبت پک ۽ کہ دنیا نا امر و قوم اس مرے اونا ادب نابنا اونا خلقی ادب آن مریک، ہرائی او قوم نا خلقی شاعریک، خلقی کہہ غاک، متل و وساہت، چاچاک شرک پال او فتاحال احوال آتا سرحال آک اوڑدہ او۔ براہوئی خلقی ادب ٹی ہم نیازی تا بھاز بھلو کڑد اس تاریخ نا پنے غاتے ٹی محفوظ ۽۔ ” خلقی ادب زبان اسے نابنا دمریک۔ دا ادب سینہ بہ سینہ مر سا بنگ ۽ ٹی ۽ خلقی ادب ٹی عوامی زندگی نا ڈیک نظر بریک، او فتا تول بش، تاریخ، ثقافت نازر اباک، خلقی ادب ٹی پاش مریرہ زندہ غا زبان تے آن بار براہوئی ٹی ہم خلقی ادب نا گنج خزائے غاک ساڑی او۔ داک مش و دامان، پٹ و بیابان تے ٹی آباد مخلوق ٹی پانگرہ “ (براہوئی، 2013، 9) اندن براہوئی ادب نابنا ہم اونا خلقی یا اوسی ادب آن مریک۔

” داسوج انا ورنندی ءسہی و پک تمنگ مفک کہ ہمو شاعر آ تا پندک یرو ہرا فک خلقی سیر آتے تفتینو دا باروٹ ہچو معلوم داری اس اف ولے اسہ خلقی اوشیر اسے کہ اے شتکو ناپن اٹ چانگ اک، دا شاعر داسکان زندئے اگہ اودے برا ہوئی ادب ٹی ہمو ہندر سیٹگتنے ہرانا اوجق دار اس اونتے گم نام ء یا اودے کس انتے درست کپک دانا سوب آک بھاز منگ کیرہ اول دا کہ دا شاعر شیر تفتنگے سات تیری شونق اس سر پند مریک اودے پیشہ یا علم اس پُہہ مفک ایلودا کہ ناخواندہ منگ ناسوب آن گمنام ء مسٹیکو سوب دامنگ کیک کہ خلقی شیر آ تا باروٹ داپانگ اک کہ دافا تفتوک آ تا باروٹ ہچ معلوم داری اس اف، انتے کہ دافک داسہ ناشاعری افس،“ (سنی، 2015ء، 11)۔

داپٹ وپول آن دا معلوم مس کہ اینونا دور ٹی ہم خلقی شاعری تخلیق مرسا کیک، اونالا علمی ء کہ نن شاعری ء بنہ، مگر اونا خلق نا باروٹ ہچو معلوم داری اس تچپنہ، داکان مُست، ہم نا خلقی شاعر کیک مرسا مسونو، مگر اوقا شاعر آک گمنامی نازند ء تیر کرسا کرینوبس بیرہ نن ہندا چانہ کہ دا خلقی آ ادب سینہ در سینہ یعنی دا خلقی ڈی اسہ ایلو آن سفر کرسا کرسا نن اسکان زبانی وڑاٹ سر مسونو، اندا خاطر ان او تخلیق کار آ تا پک نن آن اودیم او، پٹ وپول آن دا حقیقت مون آبریک کہ خلقی شاعری نا ہچو زمانہ اس اف، نہ اوبیرہ بھاز تدو کا زمانہ ٹی تخلیق مسونو، کہ نن اوقا شاعر آ تیان ہم نابلد آن نن، دانا مثال نن ” شتکو“ نا شاعر آن دو بریک، ہرانا تخلیق کار ناپن عبدالرسول ہنگلونی ء ڈاکٹر سنی ناپٹ وپول نا آد بیک ٹی کہ دا شاعر داسکان حیات ہم ارے، خلقی شاعری تے ٹی وخت وزمانہ تون اواراوار اف تے ٹی پین پٹو ہم اوار شاعر گانے، برناز نا برا ہوئی خلقی شاعری ٹی اسہ بھاز پنی اوشاعری اسے اونا پٹوتے ٹی اضافہ مرسا مسونے، دنکہ۔

ٹانچی سلوک ء دشت انا

قربان مریونا گشت انا

پھل اریس نی بہشت نا

برناز نا ہیبت اس کرک

لولی

لفظ لولی ایلوزبان تے ٹی استعمال مریک۔ لولی ۽ انگریزی ٹی Lullaby سندھی، اوغانی، بلوچی او براہوئی ٹی لولی پائنگل۔ اردو ٹی لوری پائنگل۔ چناتے خاچفنگ ناوخت آلمہ، ایڑھ او بلہ وخت وخت چنانا باوہ ہم چناتے لولی ایٹک۔ لولی ٹی لمہ تینا چناتے ہنن انگا توارٹی لولی ہنک ہندن لولی ۽ نیٹیک تخلیق کریو۔ ہندن ننا نیٹیک شیمر نا طرز اٹ چناتے لولی ایڑھ۔ ”لولی کو مغربی بلوچستان میں نازینک بھی کہا جاتا ہے نازینک نازینک سے مشتق ہے۔ جس کا مطلب بچے کو لوری دے کر سلانا، ظاہر ہے کہ ہی گیت عورتیں ہی گاتی ہیں بلوچی نازینک یعنی لولی (لوری) میں عموماً بہادرانہ اور شجاعت انہ جزبات کا اظہار ہے“ (شاد۔ سلام، 1965ء، 61)۔

لولی ننا نیٹیک تا شاعری نا موصنف ۽ کہ نیٹیک تینا چناتے شیمر نا طرز اٹ پارہ۔ اصل لوز ”لول“ ۽ کہ داڑان لولو چناتے خاچفنگ کن بریک۔ نیٹیک تینا چناتے خاچفنگ وخت تینا چناتے کن شیف انگا توارٹ مدان مدان آ شعر خلیہ۔ ہندن چناتے تینا لولی ۽ بنک خاچک۔ ہندن نیٹیک تینا چناتے کن دعا خواہیرہ اونا بھلن عمر کن، زیبائی کن، بہادری کن، اونا پن کن۔ ننا پہلوالی آ مخلوق تینا زندہ گدان تے ٹی گدریفرہ ننا پہلوالی آ مخلوق بھاز خواری کش او۔ او بھاز خواری ٹی زند گدریفرہ۔ وا ہم او فک تینا دا خواری نازندائی ہم خوش او۔

براہوئی خلقی ادب نا جاج ۽ بلین تو ننے گل آن زیات افضل مینگل نا کتاب آک نظر بریرہ، افضل مینگل دا کان مُست پاکستان ٹیلی ویژن کوئٹہ سینٹر ٹی براہوئی سکرپٹ پروڈوسر نا منسب آ اس، یقین اٹ اونا واسطہ ہر اسہ فنکار، گلوکار، شاعر آتون اس، اندا وجہ ۽ کہ او فک ہر اسہ فنکار یا شاعر آتان خلقی او شیمر یا کسہ غاتے ہم بنسہ کریک، او ہمو شاعر یا فنکار آتا مدت و کمک اٹ براہوئی خلقی مڈی ۽ اسہ جاگہ کرسا کتابی دروشم ترسا کرینے، افضل مینگل دا وخت اسکان چندی خلقی شاعری و خلقی کسہ غاتا کتاب آتے براہوئی ادبی پلٹ فارم آتالان کرینے۔

ہراوخت آ کہ براہوینک تینا مال و مڈی ۽ ارفیسہ امپیرہ تو او فک کسر بولان نا اسکہ او فک ہرا

وخت آ کہ دم درینگارہ تو دیر سینا ماس آ بٹیرہ مال تے تینا خوا فیہ تو لمہ خاک ہمو وخت آ ہم لولی ناشیر
وباگل آتے تینا چناتے کن گٹ ٹی پاریرہ براہوئی خلقی شاعری ٹی ہر علاقہ ناندارہ خنتلگ دنگہ دا
لولی ٹی نئے نظر بریک۔

لولی ناہر شیر ٹی لمہ نا، امید آ کہ تینا اولاد کن پرمہر آ جوڑہ تون در شان او۔ او تینا زندنا سیدو
تینا اولاد ء تصور کیک، اودے تین کن دنیا توی گنج آ تیان زیات سر پند مریک۔ دالولی ناشیر ٹی ہم
تینا خواری و ہمپ بٹ نا دوران ہم تینا خواری تے گیرام کرسا تینا اولاد کن نیک دعائی یا سفتی او شیر
خلسہ بولان اٹ سفر کیک۔ خلقی شاعری نا جاچ ء ہلنگ آن دا ہم حقیقت مون آ بریک کہ براہوئی
راج ہے وخت آن پیر، ولی تابھاز عزت و احترام ء ہم کرسا بسونو، براہوئی مخلوق تینا اولاد آتے کن
پیر، بزرگ و ولی تاد رگاہ غا ہم حاضر تسونو، تینا چناتا جان جوڑ و سر سوبی کن درگاہ تے آمتشت ہم الانو،
اندا خاطر ان براہوئی خلقی شاعری و خاص وڑاٹ لولی ٹی پیر اتا ذکر ارے۔

لولی جی لولی لعلے کہ لولی

نے آ توروک ء پیر اتا جولی

لولی جی لولی چھنکا مل ء

لمہ نا تینا است ناخل ء

لولی جی لولی چھنکا کس ء

لمہ نا تینا طاقت ووس اے

(مینگل، 2000ء، 58)

براہوئی زبان ٹی ہم دنیا نا ایلوز بان آ تا ادب آ مبار لوک شاعری ٹی خوشیو شاد کامی نا شعر اتا
بھلوڈی اس تالانے کوشی و شاد کامی نا دا شعر اٹا مسہ چار بھلو بھلو وڑ ء۔ اولیکو شعر اتا ہمو قسم ء کہ ارا سٹ
اٹی چناس و دی مریک تو او نا و دی مننگ دا او نا ششہ نا وختا ارا والا ک یعنی سیال و عزیز و قریب آ تا
مسنک و چنا ہمو ارا ٹی بریرہ و شعر ادیرہ خلیہ خوشی نا شعر اتا ایلو قسم چنا ناسنت نا وختا مریک۔ دا موقع غا
ہم خلق والا نیٹریک و مسنک ہمو ارا ٹی مچ مریرہ او شعر و دیرہ خلیہ خوشی و شاد کامی نا شعر اتا مسٹیکو قسم نا

ساگ ناوختا مریک کہ اگہ کس اسینا ساگ تیار مرے تو او فک ہر ساگی آ بندغ ناصفت و شان ٹی شعر پارہ اودے ناز یفرہ دنگا موقع غا ساگی نایڑ لمہ و قریبی عزیز اک اودے ناز یفرہ۔ چار میکو خوشی ناشعرا تاہم قسم ۷ کہ ہرائی برامی ناسیال و عزیز اک کہ او قتیٹی زیات نیاڑ یک و مسنک مریرہ تینا خلق و خاہوت ناکل اراوالا تے تینا خلقو خاہوت ناکل اراوالا تے بھینگرہ اولیکونن دزی حنام مریک ایلونن پاشی حنا مسٹیکونن برام تو دا موقع غا مسنک و نیاڑ یک خوشی و شاد کامی ناچندی شعرا تے خلیرہ داشعرا تھیٹی برامی ۷ ناز یفنگ تن اوار اوار تینا چند نا ایلو عزیز و قریب آتے ہم ناز یفرہ دہنکہ برام نہ اس شعر سے۔

شارتہ نائب ۷ نائب تہ سعید جان ۷۔

لمہ تہ لمبر میر تہ و حید جان ۷

یا اسہ پین شعر سے

ہالو ہالو کینہ ن ایلیم نا برام ۷

ایلیم نا برام ۷ سنگت نا برام ۷

اسہ پین شعر سے کہ

سرک گلہ اسہ کلڑ۔ ایلیم جان نامونا ڈر کڑ (مینگل، 2000ء، 24)

ہالو ہالو

ہالو ہالو نا خلقی آ شہیر ہم براہ راست نیاڑی تے تون گنڈوک ۷، داشہیر بلوچی و براہوئی زبان اٹ اکثر برام و ساگ آ تا دیرہ تون اوار کبھی نیاڑی تا اوار ی ٹی گٹ ٹی پانگ اک داشہیر ٹی خاص وڑاٹ برام ناموقع غا بادشاہ ناصفت و ثنا کن پانگ اک ’برام آ تا موقع غا (ہالو ہالو) نا شہیر پانگ اک، واردم آ ہالو ہالو نا پانگ داشہیر نا کلان آن بھلا خصوصیت ۷، داشہیر ۷ ہمو وخت آپارہ، ہرا وخت بادشاہ یا برامی ۷ برام نا پچ آتے بیرفرہ‘ (شاد۔ سلام، 1965ء، 47)

دا شہیر دے کہہنگ و دے پارہ غا بلوچستان اٹ ہستین پانگ اک -

ہالو ہالو کبو پھل انا پین ۷

ہالو ہالو کبواہلم نا جن ء

ہالو ہالو کبو خوشی نادے ء

ہالو ہالو کبوزیب انازیب ء (بیدار، 2014ء، 51)

محمد افضل مینگل خلقی شاعری تابابت اٹ گچین اوپٹ و پول اس مون آہنگ اٹ سرسوب
خنگ اک، افضل مینگل ہر اتم آتینا تحقیق ناقلم ء بڑز کرینے تو اونا مقصد بیرہ خلقی آ ادب نا پٹ پول
مرسامسونے، اگر نزن افضل مینگل نا پٹ پولی آ کاریم تے براہوئی ادب آ اسہ کنڈ آ سخن تو ننا خلقی ادب نا
پٹ پولی آ تاریخ نا پور و نظر بریک، او ہالو ہالو شیر آ تا پٹ پول ء کرسا، ہالو ہالو نا شیر ء داوڑ براہوئی
خلقی ادب نا تاریخ ٹی بیان کرینے۔

ہالو ہالو کبو توت نا پن ء

ہالو ہالو کبواہلم نا جن ء

ہالو ہالو کبو ٹک وندارہ

ہالو ہالو کبو سلمہ و ستارہ

ہالو ہالو کبو چاپ نا پیری

ہالو ہالو کبواہلم نا خیری

ہالو ہالو کبوزیب نا پھلی

ہالو ہالو کبو برامی ناہلی

ہالو ہالو کبو لیلی نا چاپ ء

ہالو ہالو کبو داکو نا تا پ ء (مینگل، 1992، 75)

مرثیہ عربی لفظ سے ہرا کہ لفظ ”رثا“ آن جوڑ مسونے۔ دانا مطلب کہوکانا ثناء صفت کنتگے۔
مرثیہ شاعری ناہموقسم ہرا ٹی کہہوکانا صفت ء افسوز دارمانی اٹ کنتگے۔ مرثیہ بھاز وڑ نا مریک۔ بھاز
وخت تینا سیال و عزیز و تینا ارا نا بندغ سے نا کزیت آ مرثیہ یعنی مودہ پاننگ تو دا است نا اصلی آلہر
مریک۔ مرثیہ نا اسہ وڑس کہ اوٹی دینی کما دار آ تا و خاص کر کر بلا نا شہید آ تا ذکر مریک۔ اصل اٹ

مرثیہ ہموشاہری ۽ پارہ کہ اوٹی شہدائے کر بلا نا ذکر مرے۔

براہوئی خلقی شاعری ٹی مودہ ہمووخت آپانگ اک کہ اللہ امان ایسے ہر اتم آاسہ اُراسے ٹی کزیہ اس مرے تو خاص وڑاٹ نیاڑیک ہوغنگ اٹ کہوک آناگٹ نا پڑاٹ سفت وثنائے کرسا زرنلی کشسہ پارہ۔ ولے دا ادب نا صنف (مرثیہ نگاری) نوشتہ مننگ نا تاریخ براہوئی ادب ٹی داخہ در متکن اف، شاعری ناگڑاٹ ایلو صنف آتیاں بار مرثیہ ہم فارسی و عربی آن ہلنگا نے براہوئی شاعری نا ارمیکو دور آن مرثیہ نگاری شروع مریک۔ ایہن تو مودہ کشنگ براہوئی نا کل آن متکنا آصنفے آتیاں اسٹے۔ براہوئیک تینا ”ایلم“، نامار ”دوست“، سیال و ایلو پنی آ بندغ آتا کڑدار و کاریم تے اوفقا مرک آن پدیات کریر۔ دافنے ننا مرثیہ نا اسہ وڑس پانگ کینہ ولے اصل مرثیہ نگاری براہوئی شاعری نا ارمیکو دور آن شروع مریک۔ مرثیہ ٹی ہم قصیدہ غان بار شاعری نا کل صنفاک اوارو۔

براہوئی خلقی شاعری ٹی ہیروک ۽ زہیرونک ہم پانگ اک۔ (شاد۔ سلام، 1965، 61) زہیروک نا مطلب زہیرا ہلنگا نے زہیرکنگ یعنی کہ کس ۽ اُست ناہت اٹ یادکنگ، دا یادکنگ ۽ ہر اتم شئیر نا وڑاٹ لمہ یا ایڑاس تینا چنایا ایلم کن (ہر اتم اوڈہیہ آن پشن پردیس ٹی مریک) تو پُرسوز اوگٹ اسے ٹی اودے نازیفسا پارہ اداوٹ نا شئیر آک زہیروک پانگہ۔

لییکو

لییکو نا تعلق ہم براہ راست نیاڑی تون ۽، ولے دا شئیر نا انداز پُرسوز اوگٹ اسے تون پانگ، لییکو ٹی ہم قصیدہ خوانی مریک، خاص وڑاٹ اگہ کس نامار یا ایلم یا اسہ پین خوک نا عز قریب اس پردیس ٹی مریک تو اودے یات کننگ نا وخت آتینا زہیری تے لییکو نا صورت اٹ پُرسوز اوگٹ اسے ٹی پانگ، لییکو ۽ نیاڑی تون اوار اوار وخت اس نرینہ غاک ہم پارہ، براہوئی خلقی ادب ٹی محمد مراد پارکوہی ہم گچین لییکو ہم پارینے۔

مونو مدان اے لئو ساہ ء کنا
 پل ء بدانے لئو بینٹ آتہ
 خوفیٹ جڑوے نے لئو ساہ ء کہ
 اُسٹ برا تڑینے لیو بینٹ آتہ
 خوفیٹ زہے نے لیو ساہ ء کہ
 شاغاٹ چہے نے لئو بینٹ آتہ
 خوفیٹ گھر ء ٹیلو ساہ ء کہ
 ہلگٹ سُر ء نے لئو بینٹ آتہ
 رودان برودان لئو ساہ ء کہ
 تماٹ کرودان لئو بینٹ آتہ
 بسوٹ کہ دیو نے لیو ساہ ء کہ
 خن تے آ کیو نے لئو بینٹ آتہ
 خیسُن گدی کو لئو ساہ ء کہ
 پک ء پدی کو لئو بینٹ آتہ
 دمبورہ تار کیک لئو ساہ ء کہ

دوستی ناخوار کیک لئو بینٹ آتہ (لہڑی، 2016، 39)

نازلو

نازلو ناز کروک آپارہ، ہرا کہ بھاز مہر تنگ آن پداوٹی نازخزہ ناصفت آک ودیسہ کیرہ۔ دا
 خلقی آ شاعری شاعر تینا محبوب ء نے حدنا زولا ڈمننگ ناوجہ غان اودے نازلو ناپن اٹ یاد کیک۔
 دنکا خلقی شاعری تے ٹی محبوب ناصفت و سناء و پین عشقیہ کیفیت آک بیان کئنگرہ۔
 دادورائی ننے نیاڑی کلاسیکی دور نا شاعر آتا اسہ رداس نظر بریک ہرا کہ مکتبہ درخانی نادور

باری ٹی تینا تینا لائچی تے درشان کرسا کرینو، دادورٹی ہمو نیٹری شاعر آتا زکرمرو ہرا کہ مکتبہ درنی نادرو تون اور، اور 1960ء آن پدنا ہم دور انا نما ہندگی ۽ ہم کرینو۔ ہرانا سرخیل آتے ٹی علامہ محمد عمر دین پوری نالائخ آ مسٹرہ گودی تاج بانو ناپن ننے اول سراٹ نظر بریک، گودی تاج بانو آن بیدس پین چندی نیٹری شاعر آتا پنک ہم براہوئی شاعری نا پڑ آ گچین او ڈا سے اٹ خنگرہ۔ مکتبہ درخانی اسہ مذہبی اتحریک کس اس، ہندا وجہ غان دا تحریک ناہر زینہ و نیٹری شاعر آک تینا دینی تبلیغ کن شاعری نا پڑ آ تینا ادبی جہد ۽ برجاتخار۔

دا اسہ پاش او حقیقت اسے کہ براہوئی زبان و ادب ناروم پاکستان جوڑ مننگ آن پد باقاعدہ و ڈاٹ بناء کیک، دادور اگہ دادور ۽ جدید براہوئی ادب نا بنا پان تو رد مفرو، دادور باری براہوئی زبان و ادب نا ترقی کن نہ بیرہ براہوئی اخبار و رسالہ غا تا بناء کننگا بلکہ دادرگت اٹ چندی براہوئی ادبی تنظیم آک ہم وجودی بنگ آن بیدس ریڈیو پاکستان کوئٹہ، پاکستان ٹیلی ویشن کوئٹہ سینٹر آتا ہم بند او تخنگا، داتیوی شونداری نازریجہ غاک براہوئی زبان و ادب نا ترقی و ردوم اٹ گچین او کڑ دا سے ناسب جوڑ مسور، دادورٹی زینہ نوشتہ کار آتے تون اور اور نیٹری شاعر آک ہم تینا تینا لائچی تے درشان کرسا براہوئی ادب نا ترقی ٹی سرسوب او کڑ دا سے نا گودی مسونو۔ ولے گودی تاج بانو و پین چندی نیٹری تاپن ہم براہوئی ابی تاریخ ٹی ساڑی اریر کہ او فک 1960ء آن مُست تینا نوشتہ نا بناء کرسا 2017ء اسکان تینا نوشتہ نا سلسلہ ۽ برجاتخنگ نالائخ مسونو یعنی کہ او ہڑ تو مادور آتا نیام اٹ پول اسے نا کردار ۽ ادا کرینو، اگر ن دادور ۽ براہوئی نیٹری شاعر آتا کلاسیکی دور پان تو در مفرو۔ براہوئی زبان و ادب نا محقق آک براہوئی ادب نا جدید دور ۽ پاکستان جوڑ مننگ آن پد خیال کیرہ، یقین اٹ دادور اٹی براہوئی ادب ناہر صنف بھاز تندی ٹی مون مستی گام خلسا کرے، دا تندی ٹی نیٹری تا ہم اسہ بھاز بھلون بخ اسے۔

گودی گوہر ملک

دادور اٹی ملک الشعراء میر گل خان مصیر نا مسٹرہ گودی گوہر ملک نا ہم پن ننے نظر بریک،

ہر اکہ 26 اگست 1938ء ٹی بیجگورٹی دوی مریک، اوتینا باوہ بزرگوار ناسینا ٹی تینا نوشت وخوان نا سلسلہء برجاتنا اندا خاطر آن اونا نوشت ناورو ڈول اونا باوہ نوشت ناہو بہ ہوڈ یک ء ایترہ ’بلوچی زبان اٹ گیشتر نوشتہ کر یکہ براہوئی ٹی مچے بھاز نوشتہ کر یسہ اوفتے نشان تنگ کن میر عاقل خان مینگل ء تس، ولے میر عاقل خان ناکزیت آن پدگودی گوہر ملک نابراہوئی نوشتہ غاک دو بتوس، اونا براہوئی نوشتہ غاک چو جاگہ اس چھاپ متہ نو‘ (بیدار، 2001ء، 268) یا اوہم تینا باوہ غان بار براہوئی نوشتہ کنگ آن دوکشہ بلوچی زبان اٹ تینا نوشتہ ناسلسلہء برجاتنا سس۔

گودی حیات النساء

گودی حیات النساء براہوئی زبان ناپنی آ محقق ادیب شاعر و ماہر تعلیم خواجہ تراب لاڑکانوی نامسٹری۔ خواجہ تراب براہوئی تینا مارو مسٹرہ تے خوانفے۔ اوہرا سٹ اعلیٰ تعلیم یافتہ ء۔ اونا مسٹرہ گودی حیات النساء مار غلام یاسین، نواسہ ڈاکٹر سلطانہ فاطمہ براہوئی ٹی نوشتہ ہم کریرہ اوفتا چندی مضمون و شاعری ’’ایلم‘‘ اخبار ناصفہ آیتا تالان ء۔ گودی حیات النساء تینا طرز تحریر آن اسہ لائخ و نیازی اس خننگیک۔

شاہینہ انجم

گودی شاہینہ انجم نازند و بودنا باروٹ سردست معلومات تواف لیکن براہوئی زبان نامختلف اخبار و رسالہ غاتا پٹ پول آن اونا شتر نگاری و شاعری نامونہ غاک ننے ساڑی نظر بریرہ۔ پٹ پول آن دا حقیقت مون آبریک کہ کہ شاہینہ انجم ادب نا اڑتو مانبخ (نظم و نثر) آتے ٹی اگر کہ بھاز کم نوشتہ کرینے مگر افس کہ نوشتہ کرینے بھاز گچین نوشتہ کرینے۔

گودی طاہرہ احساس جنگ

دا قبائلی آراج ٹی نیازی تا شاعری کنگ یا ادب نالیو صنف آتے آنوشتہ کنگ نیازی تے کن اسہ بھاز بھلو ویل اس بش کیک، ولے دا قبائلی آویل آتے مون تر ساعلم و ادب نا پڑ آنوشتہ کنگ شیر زالی اسے ناخواست ء کیک، براہوئی ادبی پڑ آشیر زال آگودی، گودی طاہرہ احساس جنگ قبائلی

فرسودہ نظام تون بغاوت کرسا تینا قلمی جہد ۽ برجاتھنگ نالانخ مس، براہوئی ادب نا پڑا چندی
 نیاڑیک تینا نوشت نابنائے تو کرسا کرینو، مگر او فک اسہ گونڈ و وخت اسے آن پد تینا نوشت ناسلسلہ ۽
 مون مستی برجاتھنگ کتنو، گودی طاہر احساس ۽ دا اعزاز حاصل ۽ کہ او دا وخت اسکان تینا نوشتی جوزه
 تون گنڈوک ۽۔

گودی طاہرہ احساس جتنگ ناشاعری ٹی نیاڑی تون دانرینہ غاتا قبائلی آراج ٹی ہرا ظلم و
 زوراک نا ظالم آ نظام برجائے، او ہمو نظام نابرخلاف تینا قلم ۽ چست کرسا دا احساس تننگ نا
 سرسوب او کوشش اس کیک، نیاڑی آن دادنیا ناروق زیبائے، نرنیہ غاتون او اراو اراو نیاڑی ۽ ہم دا
 احساس ۽ ایٹنگ کہ، داراج ٹی مال وڈی ساڑی ۽ او ٹی نیاڑی ناحق ہم ارے،

اینونا ارغ

أراہم نائے

ہر گڑائے کنا

کنے ڈاج ٹی دارسیگار خاص

تخائس نت ۽ نی نت آتو سنس

أراناکل ۽ بوجھ ۽ کنے آتخاس

نے پروا فک

نے بوڈاس ہم کنپک

تینا ذمہ داری تے نی پُہمہ مقیہ

کنا کھٹ کرینے نے داخہ در مغرور

سُرک باء نے دئے درست

کُنسیہ نی کاسہ اخروٹ و بادم، پستہ و جوز

پداہم۔۔ پداہم، بریہ غصہ ٹی

اخہ رعب کیسہ

اخچہ جنگ تھیسہ، نے کشوٹ اُراغان، کنے دہن پاسہ

چھنا تا چڑیسیہ

کناکل ۽ خورای تے نی پوک کیسہ

امر کیوای۔؟

انت خلق خواجہ ۽ دُہنا حق اس ارے۔۔؟ (جنگ، 2006، 54)

گودی نائلہ قادری

نائلہ قادری پنی آقانون دان سید محی الدین قادری نامسٹھ۔ 18 جولائی 1965ء اٹی
کوئٹہ ٹی وڈی مس، اوتینا تعلیم نابنائے امریکن ماڈل سکول لاهور آن دوئی کرے،، کوٹہ خان بی اے
کرے، اندن جامعہ بلوچستان آڈی فارمیسی کنگنگ آپد جامعہ بلوچستان اٹ فارمیسی ڈیپارٹمنٹ نا
اسسٹنٹ پروفیسر لگا۔

گودی نائلہ قادری براہوئی زبان آن بیدس او انگریزی و اردو زبان اٹ ہم کمال ناہنر
تخک، اونا نوشتت ناسرحال اٹ ترقی پسندانہ سوچ، خاص کر نیازی تاحق و حقوق اوفتے راج ٹی گچین
ہند اس متننگ کن تینا قلمی و سیاسی آجد و جہد اٹ عمل نامیدان ٹی ۽، اونیازی تاشون شر حالی کن نہ بیرہ
ملکی سطح غا تینا جہد اٹ مصروف ۽ بلکہ ملک آن پیشن ہم تینا تحریک ۽ برجاتخانے، اونا نوشتت اٹ
نیازی سرحال آن بیدس حب الوطنی ناجوزہ غاک ہم درشان او۔ گودی نائلہ قادری نابراہوئی زبان
اٹ نوشتت آک ”توئی توار“ وایلو ادبی و سیاسی رسالہ غاتے ٹی شینگ مرسا کرینو،
گودی ناشاعری نامونہ داوڑ ٹی ۽

چاگئے

داگل زمین لمہ ننا

لکھ آ کروڑ آ کر بلا

دا ایٹی خاطر ہشا

اُست ۽ ننا جان ۽ ننا

مِش تے ننا ہمش تے ننا
 دا ایٹھی خاطر ہمشا
 دازار کرے دیر تے ننا
 مرگ ایس، ڈکال ایس
 نہ برف ارے نہ پرارے
 نہ خولم ۽ نہ جہارے
 نئے دھول نامست ۽ توار
 نئے چھاپ آتا خوشی ہزار
 ہڈ آتے ہر تالان اریر

خلق آتے ہر ویران اریر (بیدار، 2001ء، 304)

گودی نوشین قمبرانی

براہوئی زبان ناپنی آترقی پسند و مزاجتی شاعر و ادیب ایماندار آخواجہ نادر قمبرانی نالانچ آ
 مسطرہ نوشین قمبرانی نہ بیرہ اسہ افسانہ نگار اسے نادر وشم اٹ تینا لانچی تے درشان کرینے، بلکہ براہوئی
 شاعری ٹی خصوصاً جدید نظم ٹی ہم تینا ترقی پسند خیال و فکر آتا ہم درشانی ۽ کیک، اونا نوشت آونا باوہ
 ناشاعری نا اثرات آک بھاز کیشتر خننگرہ۔ اونا شاعری ٹی ہم ترقی پسندانہ رجحانات و مزاجتی فکرنا
 رنگ آک بھاز زیادہ خننگرہ۔

گودی جہاں آراء تبسم

براہوئی جدید شاعری ٹی جہاں آراء تبسم تینا اسہ جتا و ہند اس تحک، اونا شاعری نا وخت اس
 جاج ۽ ہلین تو اونا شاعری ٹی غزل نا اسہ گچینو در وشم اس نئے نظر بریک، گو کہ گودی جہاں آراء نا لمبی آ
 بولی سندھی ۽ لیکن او براہوئی زبان اٹ نہ بیرہ شاعری کیک بلکہ براہوئی نثرنداری ٹی ہم تینا لانچی تے
 درشان کرسا کنگ ۽۔ گودی 1970ء ٹی کوئٹہ ٹی احمد دین خادم نارائی و دی مس، اونا باوہ بزرگوار
 احمد دین خادم ریڈیو پاکستان کوئٹہ ٹی براہوئی پروگرام آتا پروڈیوسر ہم اس، ہندا و جہاں مننگ کیک کہ گودی

جہاں آراء تبسم ہم براہوئی شعر و شاعری ناکنڈ آ تینا پام ۽ کرینے۔ او میٹرک نا امتحان ۽ ریلوے گریز سکول آن پاس کنگ آن پد ایف اے و بی اے نا امتحان ۽ گورنمنٹ گریز کالج کینٹ کونٹہ خان پاس کرے، ایم اے جامعہ بلوچستان آن کرینے۔ زمانہ طالب علمی ٹی کالج آتا کنڈ آن شائع مروک آ رسالہ غاتے ٹی اونا براہوئی وارد و شاعری و مضمونک شینک مرسا کرینو۔

براہوئی غزل

نی گل دلبر آتا اُس دلدار جانی
 کنا اُست پک وفادار جانی
 سہب شام کیوہ نا خاطر آن دعا ای
 منہ وخت مریس نی وفادار جانی
 کنا سوچ ٹی وخت اس نی ہم بریس
 ہندا ہیبت ٹی اُٹ خطا وار جانی
 کنا اولیکو بس سنگت اریس نی
 اریس آخری نی کنایا جانی
 نی داجون ۽ چاسہ نا ہیبت ۽ ہلیوہ
 خطا معاف کیوہ ای سدو وار جانی
 نن اُست آن درینن کہ دنیا فناے
 افک داڑے بچ اس بقا دار جانی
 تبسم نا اُست اٹ مہر بھاز نے کن
 اُخس کہ نی خوا اس ارے پیار جانی
 (2014ء، 210)

گودی حمیرہ صدف حسنی

حمیرہ صدف براہوئی ٹی ہائیکو، غزل او افسانہ ہم نوشتہ کرینے۔ اونا شاعری، افسانہ خاک

ہفت روزہ ”ایلم“ مستونگ، بلوچی دنیا، روزنامہ جنگ کوئٹہ نا ادبی صفحہ ادب و فکریٹی ہم چھاپ مسنو۔
 گودی شاعری ناہر صنف آقلم ہر فنگ نالائخ ء، اونا شاعری ٹی نئے غزل، نظم و ہائیکو وڑانا شاعر یک نظر
 بریرہ، اونہ صرف صنف آتے مون آتخسا شاعری کرینے بلکہ اوہر صنف شاعری ٹی گچین او فکرا سے نا
 ہم گودی ارے۔

ہائیکو

راج آتادا کاج

کنف جوانی اٹ ایٹک

مٹرھ ء ڈاج

.....

جھنڈ آتے ہلکس

قصورا ونا الوئچ

گودی ء خلکس (حسی، 2000ء، 19)

کتاب آک

بیدار، عبدالقیوم (2014ء) براہوئی نسائی ادب کا تحقیقی و تنقیدی مطالعہ۔ براہوئی اکیڈمی کوئٹہ

احساس، طاہرہ (2007ء) جھم بڑ۔ براہوئی اکیڈمی۔ کوئٹہ

سنی، لیاقت (2015ء، 3) براہوئی شاعری۔ راہشون ادبی دیوان بلوچستان

صدف، حمیرا (2007ء) مہرناپند۔ براہوئی اکیڈمی کوئٹہ

مینگل، افضل (1992ء) شوشنگ۔ براہوئی اکیڈمی کوئٹہ

مینگل، محمد افضل (2000ء) منگل۔ براہوئی اکیڈمی کوئٹہ

ہر بوئی (2000ء) اداریہ۔ ماہنامہ ہر بوئی قلات